

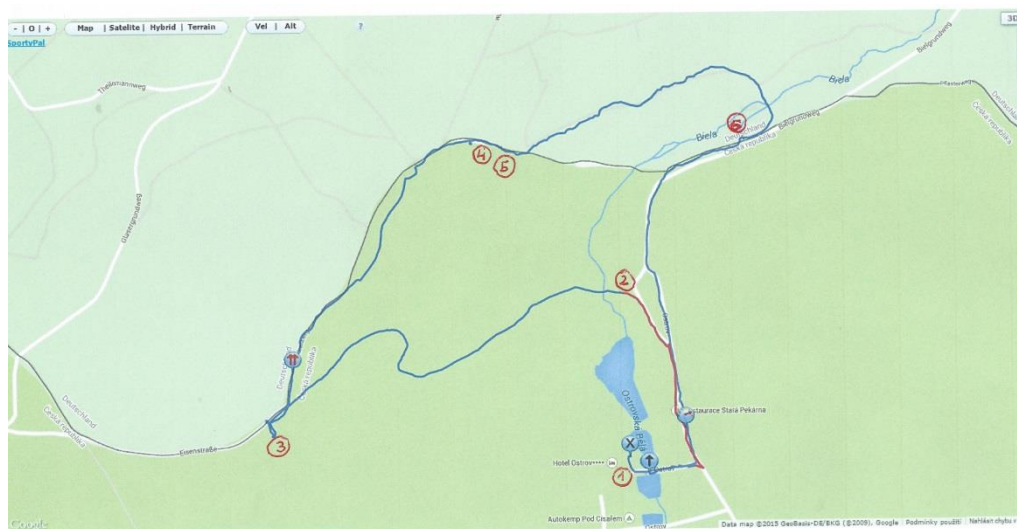

Spolek pro Tisou

VÝLETY DO HISTORIE OBCE TISÁ – OSTROV

Trasa:

Výletní okruh začíná na parkovišti u hotelu Ostrov. Dozvíte se o historii obce Ostrov, na pětikilometrovém okruhu pak naleznete památné kříže, dozvíte se více o historii zemských mezníků, památné studánce. Seznámíte se s místy, kde stávaly hospody, mlýny. V rámci procházky se můžete seznámit i s historií horolezectví v Ostrově.

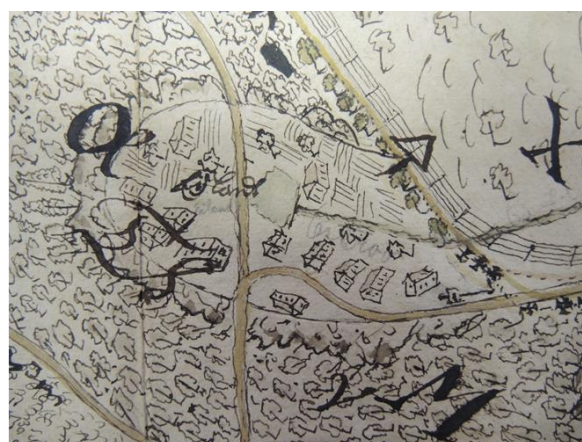
GPS jednotlivých míst

1	Hotel Ostrov	N: 50°48.235'	E: 014°02.785'
2	Kříž u mlýna	N: 50°48.453'	E: 014°02.795'
3	Kříž na tzv. Fechtplane	N: 50°48.271'	E: 014°02.082'
4	Skalní puklina Zwergloch	N: 50°48.639'	E: 014°02.486'
5	Historický zemský hraničník 20/14	N: 50°48.636'	E: 014°02.538'
6	Studánka zv. Zehrbrunn	N: 50°48.646'	E: 014°03.024'

Ostrov – historie

Vsi založené v 17. století

Podoba osady Ostrov na mapě z roku 1716, mapa Ostrova, 18. století

Kolonizace místa pozdější osady Ostrov je spojena se zpracováním železné rudy, základem nejstaršího osídlení byl **lenní hamerský statek**. V literatuře se tradičně uvádí, že ostrovský hamr vznikl v 15. století: ve vkladu vdovského statku Agnes Šternerkové, vdovy po Zikmundu Vartenberkovi, do zemských desek roku 1454 bylo uvedeno i „in Kynigswaldie hamry“ (hamry v královském lese. Nelze však vyloučit možnost, že se zpráva netýkala jiného provozu. Hamr s jistotou existoval před rokem 1515, kdy byl uveden v zápisu o prodeji panství Mikuláše Trčky z Lípy Hansi Salhausenovi (... *potokem u hamru v Elendě*).

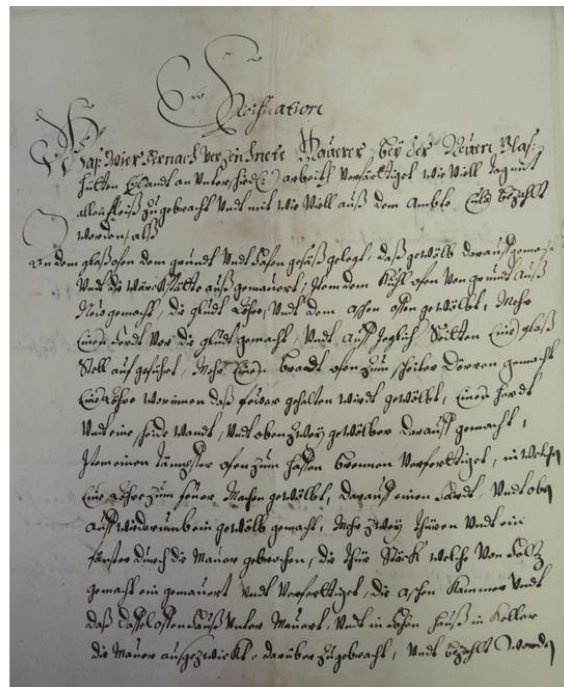
Hamr v Ostrově na mapě Oeder – Zimmermann, - železárna z 16. století (Míšeň)

Z řady známých hamerníků: Conrad Teuerlling z Lipska, Hans Georg Münche (zeť Teuerllinga, 1620 hamernický mistr v Ostrově, 1621 – 1625 již hamernickým mistrem v Brausenstein), Georg Münche (1621 – 1636?), Christian Münche (1636 – 1642), Allexander Tollduci della Casa a Matthes Zanetti

(neratifikovaný prodej 1628 – třicetiletá válka, vypálení statku), Christian Münche (1636 – 1647), Matthes Zanetti (1651 – 1665), Alexander Matthes a Leopold Balthasar Zanetti (1665 – 1667).

Sklářská huť, účty za stavbu sklářských pecí, 1675

V roce 1669 hamerský statek (kamenné stavení, kovárna, cánhamr, plechový hamr, obilný mlýn, pila a pozemky) odkoupen hrabětem Franzem Zikmundem Thunem. V letech 1671 – 74 proběhla přestavba k obytným účelům a v roce 1675 byla část transformována na **sklářskou huť** (dle nájemních smluv s tavící, chladící, vypalovací a temperovací pecí). Kromě obytného domu, v němž bývala krčma, stál v areálu statku mlýn, popelářská chata (flusárna), objekt k výrobě okenních výplní (Taffelofenhaus) a stoupa na drcení sklářského kmene.

Nájemci vrchnostenské sklářské hutě: **Georg Gundelach Becker** z Großalmerode (1675), **Christof Pietsch** (1676) a Hans Tallmann z Rýnovic (1680).

Ostrovská sklárna produkovala hnědé sklo: sklenice, číše, poháry, okenní výplně (tabulové sklo a terčíky), zrcátka, láhve (vč. řezaných závitů), lékovky a „běžné sklo“. Výrobky se prodávaly do obcí panství Děčín a Jílové, Ústí nad Labem či Benešov nad Ploučnicí, ale i do Saska (Dresden, Bad Schandau, Pirna, Altenberg, Giesshübel, Hermsdorf). Provoz sklárny se ukázal být nerentabilním, a tak byl po roce 1682 uzavřen. Roku 1703 byl schválen záměr založit v místech starého statku **novou osadu Ostrov (Eiland)**. Zájemci si tu měli postavit domy s tím, že stavební dříví odkoupí z vrchnostenských lesů.

Prvousedlíky obce vytvořilo pět rodin z Libouchce (kovář Georg Schlatner, švec Phillip Ritschel a nádeníci Christof Panke, Hans Weigent a Jakob Baum), z Jílového rodina nádeníka Martina Funkeho, z Rájce rodiny truhláře Samuela Haußwalda (původem ze Saska) a nádeníka Christofa Hübsche, z Tisé nádenické rodiny Andrease Hackera a Thomase Hübsche. Z předchozích obyvatel zůstali v Ostrově mlynář Hans Hübsch a tkadlec Lorenz Tauschmann. Z panství Děčín projevíli zájem Christof Hora z Nebořad a rodiny Christofa Grüntnera, Christofa Dörra a Hanse Grüntnera z Křešic; jejich majetkové zázemí však bylo velmi omezené, takže byli schopni stavební materiál uhradit pouze prací. A tak r. 1713 bylo do katastru zapsáno 13 domů v nově vzniklé obci "Eylandt". Noví obyvatelé byli zbaveni daní, robot, válečných břemen. Nájemné bylo dědičné, za 1 strich = 2877 m² se platila 1 zlatka. Ke starému r. 1592 poprvé zmiňovaného mlýnu, postavila rodina Hübschova r. 1704 druhý mlýn a pak r. 1710 oba mlýny obsadil Andreas Michel. V r. 1787 má Ostrov 24 čísel, v r. 1833 už 38 domů s 230 obyvateli, kteří se živilí předením, dřevorubectvím a nádenickou prací v nově vzniklé lisovně a slévárně barevných kovů i výrobou knoflíků. Ve své

knoflíkové provozovně zaměstnává Wilhelm Ritschel z Tisé v Ostrově 100 domácích dělníků. Nejvyšší počet obyvatel byl zaznamenán v r. 1910. Přes stoupající oblibu letní rekreace klesl z 297 na 250 obyvatel v r. 1939

Přímo na zemské hranici mezi obcemi Ostrov a Rájec v tzv. Velkém sporném lese stával smírčí kříž. U kříže měla stát borovice s nápisem, že zde byl před časem zabit řezník (zápis v úřední knize Pirny z r. 1548)

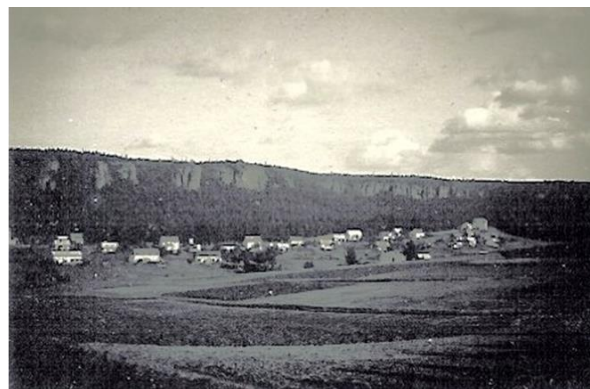
Ostrov neměl svůj kostel, ostrovským věřícím byla vyhrazena místa od r. 1530 v kostele v saském Rosenthalu, kam na místní hřbitov byli také pochováni. V Ostrově stála severně od č. 1 "U horského sklepa" ze starších dob malá kaplička Panny Marie s dřevěnou zvoničkou.

Školní děti z Ostrova docházely dlouhou dobu do Tisé, teprve r. 1872 byla v č. 54 otevřena jedna třída, která však nadále patřila pod správu tiskové školy: Josef Baumann, starousedlík v Ostrově č. 16, dal do nájmu pro potřebu školy svůj dům a 10. 11. 1877 zde byla pro děti z Ostrova otevřena školní pobočka pod dohledem nadučitele z Tisé.

Statistika z roku 1930 uvádí, že v Ostrově ze 230 obyvatel bylo 205 Němců, 2 Češi a 23 jiné národnosti. Obydleno bylo 65 domů.

Historické pohlednice Ostrova.

Přímo v Ostrově pramení Ostrovská Bělá s dřívějším pojmenováním Hamrový potok, na německé straně stále Hammerbiela jako pozůstatek bývalého hamru. Tento potok se za hranicemi spojí s Dürre Biela (Suchou Bělou). Má na sobě několik rybníků: Stammteich (přeloženo jako základní, první, kmenový), Jahnheimteich (domácí rybník pana Jahna?) sloužil k chovu ryb. Pstruhové byly další dva rybníky - Velký a Malý a také rybník Mlynářský. Zajímavý název měl další "Gondelteich" s lodičkami. V roce 1931 měl Ostrov svůj vodovod, napájený ze 7 lučních pramenů. Weilerův "Lesní dům" měl samostatný vodovodní přívod z Medvědího kopce, až do r. 1930 ve dřevěných rourách.

Historické pohlednice Ostrova.

V Ostrově dovoľovalo úzké údolí Bělé obdělávat jen malé pozemky, proto tu nikdy nebylo žádné velké zemědělské hospodářství. Po únoru 1948 přešly všechny pozemky do

vlastnictví státu. Ostrov se následně stal rekreační oblastí, která láká nádhernou, klidnou a čistou přírodou

Ostrov svou přináležitost střídal mezi Tisou a Sněžníkem. Po úbytku stálých obyvatel po roce 1945 se Ostrov stal ryze rekreační osadou, spadá pod správu Obecního úřadu v Tisé. Na obecním znaku a vlajce Tisé, které obec získala v r. 1998, jsou jako symbol tři obci tři větvičky tisu.

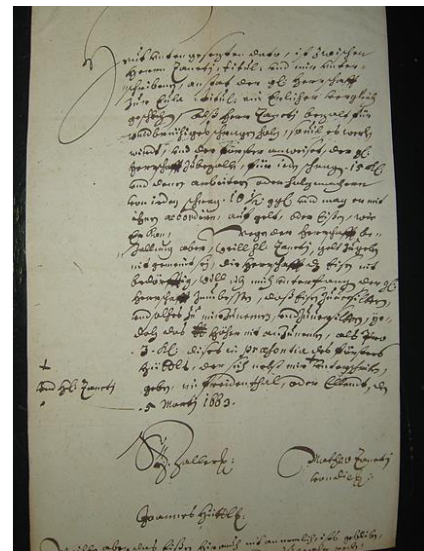
Památky Ostrov

Těžba železné rudy

V okolí Ostrova se nachází několik míst, s patrnými pozůstatky po těžbě železné rudy.

Zrudnění křídových pískovců vzniklo následkem tektonického neklidu začátkem třetihor. Zdrojem ložisek byla vulkanická tělesa (různé bazaltoidy), která se postupnou přeměnou rozložila na jílovitou hmotu, obohacenou vysráženými oxihydroxidy železa.

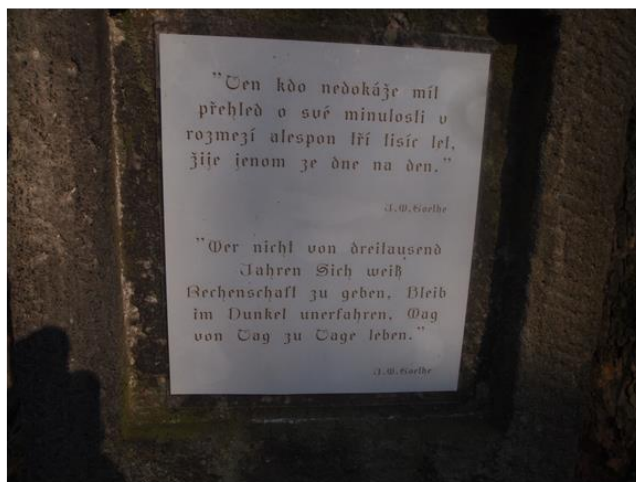
Archivních zpráv, které by adresně uváděly místa těžby, se nezachovalo mnoho. Nejčastěji se lokalizace omezila pouze na pojmenování lesního revíru (Tisá, Sněžník atd.); nejstarší zmínkou je vyplacení odměny Bartelu Rascherovi z Bynova roku 1565 za *nález železné rudy u Schönsteinu* (tj. Tisé). Až v závěru historie zpracovávání železné rudy v Českém Švýcarsku (2. polovině 17. století) se v lesních účtech panství objevily konkrétnější údaje – m.j. těžba železné rudy na tzv. *Raum* mezi Tisou a Ostrovem. *Raum* je t.č. nejen nejrozsáhlejším známým dobývkovým areálem v Českém Švýcarsku, ale zároveň i nejčitelnějším – i laik zde v terénu snadno rozpozná četné šachtice. Většině návštěvníků přesto zůstává skryt, byť se rozkládá pouhých pár minut chůze lesem od červené turistické značky za restaurací Turistická chata v Tisé. Snáze nalezitelný, ovšem méně nápadný, je areál *Berglöcher* (Hornické jámy) v místní části Welsche Hau (Vlašský les), kolem kterého vede příjezdová silnice od křižovatky Sněžník – Tisá - Ostrov. První šachtice jsou patrné už od kraje silničky, které se v minulosti říkávalo *Železná, Eissenstrasse*.

Lokalita Berglöcher a Eisenstrasse na mapě z 19. Století. Kontrakt na úhrady dříví železem z ostrovského hamru, hamer. Mistr Matthes Zanetti, 1663.

Kříž u mlýna

Zapsáno v seznamu kulturních památek České republiky.

Pískovcový kříž s plechovou malovanou siluetu Krista byl postaven roku 1819; silueta byla nejspíš uchycena na vloženém dřevěném křížku; v kamenném zůstaly dráže po jeho osazení. Vysvěcen byl (spolu s křížem na tzv. Fechtplane) 8. října 1820 a pečovat o jeho stavební stav se zavázala reverzem z 56. 11. 1835 obec Ostrov. Sokl je rozdělen na čtyři díly, v dolní části jsou tři mělké niky a zezadu datace 1819.

Kříž na tzv. Fechtplane

Zapsáno v seznamu kulturních památek České republiky.

Z kamenného kříže zv. *Eiländer Kreuz*, který původně zdobila plechová malovaná silueta Krista, zůstaly zachovány pouze dva díly soklu a kamenné ohradníky. V horní části soklu jsou mělké niky, u jedné z nich jsou dodnes patrné zbytky staré polychromie (pravděpodobně malby světice). Ve vystupujícím zrcadle je vyryt nápis *AEDITICATUM MENSE JUNI* (zříženo v měsíci červnu 1820). Kříž byl vysvěcen 8. října 1820 a podle reverzu z 5. listopadu 1835 bylo věčné břemeno péče o kříž na *Fechtplane* uvázáno na obec Ostrov.

Zbytky kříže se nachází 50 m vlevo od hraničnicku 21/13 na cestě z Ostrova do Rájce (viz. též GPS souřadnice).

Skalní puklina Zwergloch

Zapsáno v seznamu kulturních památek České republiky.

Přírodní puklina na státní hranici SRN – ČR (u hraničníku 20/15) byla zmiňovaná ve všech historických hraničních protokolech jako významný orientační bod. Na nejstarší známé mapě okolí Ostrova (Oeder – Zimmermann, 1614 – 1634) ji lze nalézt ve fonetické formě jako *Quarck Loch*.

Historický zemský hraničník 20/14

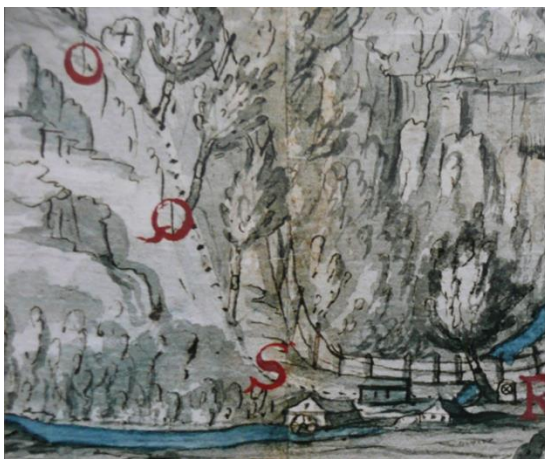
Zapsáno v seznamu kulturních památek České republiky.

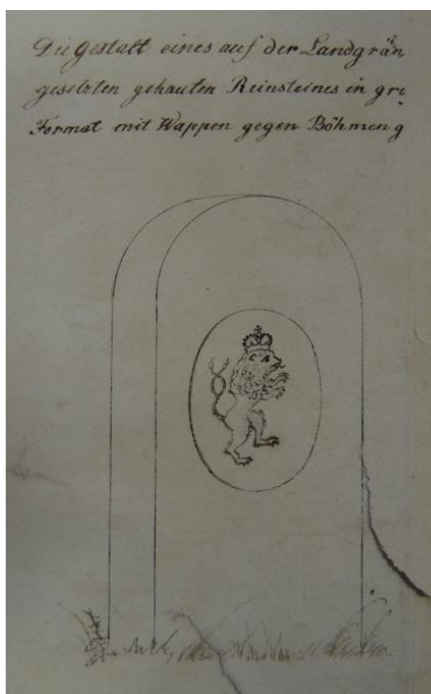
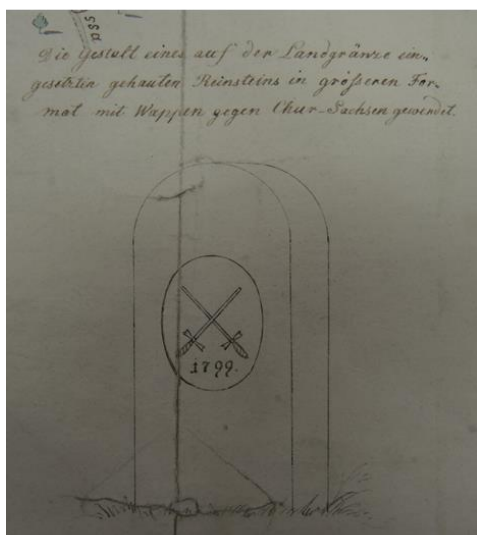
U zemské hranice mezi Rájcem a Sněžníkem se v minulosti nacházela **trojice sporných lesů**: *Grosse Kriegholz* (Velký sporný les, též Starý, *Das alte Kriegholz*, mezi Ostrovem a Rájcem), *Kleine Kriegholz* (Malý sporný les mezi Ostrovem a Sněžníkem) a *Neue Kriegholz* (Nový sporný les u Rájce).

Svády o vlastnictví ilustruje bohatá úřední korespondence a četné hraniční popisy, z nichž nejstarší pochází z již roku 1489. K definitivnímu uzavření sporů došlo až roku 1797, Nový a Malý sporný les připadl Čechům (děčínskému panství) a Velký sporný les byl připojen k Sasku.

Při každé revizi hranic býval průběh zaznamenáván do písemného protokolu a v krajině **mezníky**: v nejstarších dobách to byly především označené stromy, ale i znaky či litery, vyřezané do kamenů. Již v popisu úseku mezi Ostrovem a Rájcem z roku 1537 byly zmíněny kameny s hvězdou. K takto starým hraničníkům patří i balvan (dnes hraniční bod 20/14) s vysekaným křížem a zkříženými mečíky Saského kurfiřtství. Poslední erbovní mezníky (s českým lvem a saskými mečíky) byly na hranicích poblíž Ostrova osazeny roku 1799, po přerozdělení pozemků sporných lesů. Některé z nich byly později poupraveny a zahrnuty do řady současného značení hranice.

Erbovní hraničník u osady Ostrov na mapě ze 17. Století. Vyobrazení starých hraničníků (v.č. kamene s hvězdou), detail mapy ze 17. století

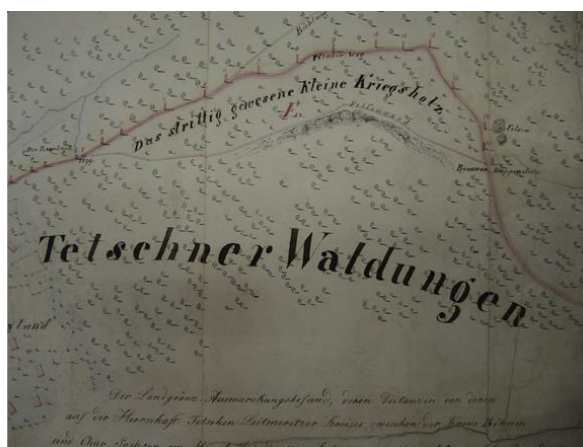
Podoba hraničníků z doby ukončení sporu o Sporné lesy (osazeny 1799)

Studánka zv. Zehrbrunn

Zapsáno v seznamu kulturních památek České republiky.

Přírodní pramen zv. *Zehrbrunn*, *Zehrbrünnel* byl zmiňován ve starých hraničních protokolech jako významný orientační bod. Od tohoto pramene až k dlážděné cestě před obcí Sněžník se rozkládal tzv. Malý sporný les (*Kleine Kriegsholz*), jedna ze tří lesních ploch, o které se několik století vedly spory se Saskem. Začátek i konec Malého sporného lesa označoval kámen s trojicí vysekaných křížů; průběh zemské hranice v tomto úseku jinak vymezovaly stromy a kamenné mezníky s reliéfy znaku saského kurfiřtství (zkřížené meče) a erbu pánů z Bünau. Jeden z erbovních hraničníků stával i na začátku obce Ostrov u Ostrovské Bělé (*Eyländer Bachel*) - dnes již, bohužel, většina hraničníků z krajiny zmizela.

Podél potoka lze v některých místech poblíž pramene pozorovat přítomnost železitých bakterií, dávajících vodě červenavé zabarvení. Snad pod tímto dojmem si hraběnka Thunová nechala roku 1734 z pramene *Zehrbrunn* dovézt dvě láhve „minerálky“.

Studánka Zehrbrunn a Malý sporný les na mapě z roku 1799

Ostrov – hospoda na hranici.

Až na úplném konci osady Ostrov stávala v dřívějších dobách hospoda. Byla zvláštní svým umístěním přímo na hranici, přes hraniční čáru. Hned vedle ní stával mlýn, jehož mlýnské kolo poháněl potok Biela nebo Bělá, jenž v těchto místech opouštěl české území. Název potoka dal pak jméno celému protáhlému údolí, Bielathal. Závěr tohoto krásného údolí, jež na obou stranách lemuje pískovcové masivy a skalní věže, právě vytváří kotlinu zvanou Ostrov. Zmiňované objekty, mlýn i hospoda byly majetkem pana Weiganda. Hospoda se pravděpodobně jmenovala „U mlýna“- „Zur Mühle“. Nízké stavení bylo postaveno tak, že kuchyňská část byla v Německu a výčepní lokál v Čechách. Dříve s tím nebyly žádné potíže. Samozřejmě takovéto uspořádání poskytovalo přímo ideální podmínky různým pašerákům nebo přeběhlíkům. Ale fungovalo to dobře. Občas hospodu navštívili četníci, ať již čeští nebo i němečtí, poseděli, popili na účet podniku většinou pálenku samozřejmě pašovanou, pokoušeli a šli zase svou cestou.

Obtížnější situace nastala v době, kdy Hitler převzal v Německu vládu. Pašeráky vystřídali utečenci z Německa, ale i němečtí agenti, kteří pátrali v České republice právě po těchto lidech, ale také skýтали podporu henleinovskému hnutí.

Přišel ovšem rok 1945, hranice se uzavřely a umístění tohoto pozoruhodného stavení bylo nepřípustné a tak se milá hospoda i s mlýnem zbourala. Zbouráno bylo i další stavení, které stálo poblíž, jako například hostinec Augusta Güttlera, jenž stál tam, kde je dnes nepotřebná závora. Po hospodě „U mlýna“ zbylo téměř neznatelné rumiště. Jenom pár kopřiv a i jiné rostliny vyrůstající právě na takových místech dávají tušit, kde dříve přímo hmatatelně vládl duch obchodu a přátelství.

Vesnické usedlosti

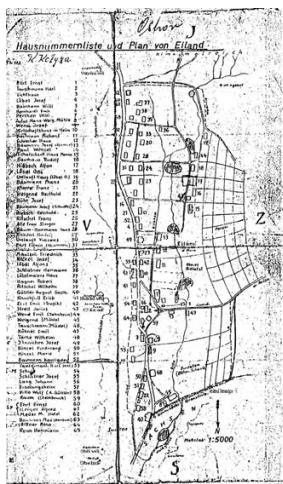

V ostrově naleznete několik domů, vesnických usedlostí, které jsou zapsány v seznamu kulturních památek České republiky. Na fotografiích dva z nich – podstávkové domy, v přízemí roubená světnice, síň, bývalá hospodářská část, hrázděné patro.

Historie horolezectví v Ostrově.

Vývoj lezení v Ostrově je třeba rozdělit na několik období, jež výraznou měrou ovlivňovalo celé sportovní dění v této, ale i v okolních oblastech. Od roku 1900 do roku 1945 to byli převážně horolezci ze sousedního Saska, kteří provedli prvovýstupy na většinu vrcholů. Potom poměrně krátké období po skončení druhé světové války do roku 1951-1952. Hranice byly uzavřené, i když ne úplně, a dění na ostrovských skalách určovali čeští lezci. Ale ještě v roce 1953 byly v tzv. hraničních pásmech prováděny výstupy a prvovýstupy. Ovšem poté, hlavně od roku 1955 byly podél hranic instalovány drátěné zátarasy, široké pasy bez vegetace, kvůli zjišťování stop, hlavně však pravidelné ozbrojené hlídky se psy. Dokonce i různá poplašná zařízení se světlicemi. Ty byly později pro značnou poruchovost zrušeny. Bylo velmi obtížné, ale hlavně nebezpečné provádět výstupy v těchto zakázaných oblastech. Přesto, víme to podle záznamů ve vrcholových knížkách, se to několika českým i německým lezcům podařilo. Poté v roce 1965 došlo k určitému uvolnění, vliv na tento vývoj bylo postavení berlínský zdi v roce 1961. Celé nesmyslné pásmo bylo zrušeno v roce 1967. Pak nastalo období intenzivního provádění prvovýstupů, kdy byly vylezeny velké stěny. Další období nastalo po roce 1985. Vlivem nových lezeckých pomůcek, lezečky, kvalitní lana, sedáky, byly novou, mladou generací přeženy cesty nejvyšší obtížnosti.

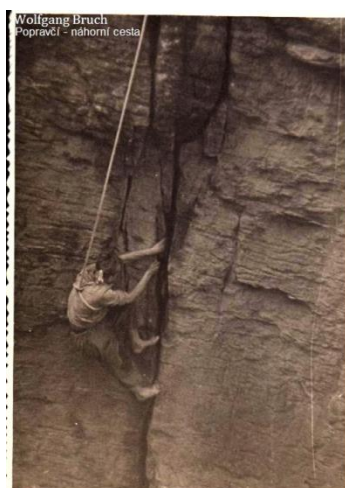
Kaiser - Císař
Císař

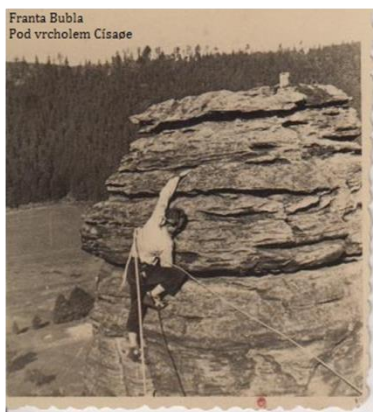
Vztyčná jehla -
Ostrov
Hluchoněmá cesta
Trojitě stavění

V oblasti Ostrova je nyní 204 lezeckých objektů, z toho 46 masivů. První věž v Ostrově byla vylezena v roce 1906. Byl to Kořenáč na který vystoupili saští lezci Rudolf Fehrman a W. Hünig. Poté v roce 1907 následovala Nedělní věž, dále pak v roce 1909 velmi obtížná Vztyčná věž kterou zdolal Ernst Rost. Následoval prvovýstup na dominantní celého údolí Císaře v roce 1909. Velká Obří věž byla poprvé slezena roku 1910 Waltrem Englmanem. Do roku 1925 byly v této oblasti slezeno většina vrcholů. Z význačných lezců zde působili Otto Dietrich, údolní stěna na Císaře, Emanuel Strubich, rodák z Teplic, vystoupil údolní stěnou na Obra, Ernst Rost, Fehrman a další.

V padesátých letech prováděli v Ostrově prvovýstupy lezci z Děčína, Ústí a Krupky. Jména jako Jaroslav Mlezák, K. Krombholz, Z. Vlk, J. Rada, se výraznou měrou zapsala do historie výstupů. V 60. a 70. letech přibývají v Ostrově nové těžké cesty v dosud neprostoupených stěnách. Tvůrci těchto nových cest jsou Miloš Matras, Gerhard Tschunko, Jaroslav Budín, Leo Stoy. K dalšímu rozvoji sportovního lezení dochází tím, že se začínají dělat cesty i na masivy, což do té doby platilo jako ne úplně sportovní. Gerhard Tschunko svojí cestou nazvanou „Cesta velké lásky“ středem mohutné Ostrovské stěny počal novou etapu ve vývoji prvovýstupů. 80. a 90. léta minulého století je obdobím kdy vzniká nejvíc nových cest a to i těch nejtěžších. Karel Bělina, „Kýsa“ P. Bechyně, S. Lukašský, „Špek“ P. Slanina, „Pcek“ J. Slavík i neúnavný G. Tschunko jsou lezci píšící nové kapitoly lezení. Do roku 1995 byly vyčerpány nejlepší možnosti a tak se objevitelské úsilí obrací k dosud opomíjeným částem Ostrova na levé straně údolí. Částečně k tomu přispěl i úhyn většiny jehličnatých stromů a tím uvolnění okolí skal. Lezci jako „Špek“ J. Slanina, J. Nestler, J. Maršík, V. Šatava, P. Holík a J. Švadleňák vylezli mnoho nových cest na tyto dříve opomíjené skalní útvary. Působili zde i němečtí lezci Mario Witte, J. Munde, J. Nescheida a další. Dnes je ostrovská oblast velmi oblíbeným lezeckým rájem. Pevná skála, poměrně dobře zajištěné cesty, trochu odlišné, většinou lepší počasí i okolní zázemí vytvořily z Ostrova oblast, kam zajíždějí horolezci ze všech koutů naší republiky i ze zahraničí.

Wolfgang Bruch
Popravčí - náhorní cesta

Franta Bublá
Pod vrcholem Císaře

Zpracoval:

Tomáš Kratochvíl

tomas.kratochvil@mytisa.cz

Spolek pro Tisou

<http://www.ostisa.cz/>

Zdroje, použitá literatura

Belisová, Natálie, 2013, *Přednáška o historii obce Tisá*

Belisová, Natálie, 2014, *Soupis kulturních památek Tisá*

Belisová, Natálie, 2015, *Tisá – Ostrov, návrh výletní trasy po památkách*

Vaisová Zdeňka, 2002, *Historie obce Tisá* (www.tisa.cz)

Tschunko Gerhard, 2015, *Historie horolezectví v Ostrově*

Kratochvílová Alžběta, 2013, *Přednáška o historii obce Tisá*

Nadace O₂

